

Allan och Alli Johansson, Påbo Övergården

berättar för Sture Hjalmarsson 1985-06-12

Allan berättar: Jag är född i Strängsered den 22 augusti 1903 och kom med mina föräldrar från Gullered hit till Påbo Övergården 1917. De var samma år som jag gick och läste och jag fortsatte gå och läsa i Gullered för prästen som bodde i Ekesbo. Det var långt att gå eller cykla från Påbo till Ekesbo, omkring en och en halv mil. Det var dålig väg med djupa hjulspår och snö på vintern ända fram i maj månad.

Min mor dog samma år som vi flyttade hit, så jag fick läa mej att laga mat och sköta hushållet, men även hjälpa till ute med jordbruket.

På den tiden var det många bleckslagare här uppe och likaså var det många som gjorde kardor. Claes Emil Göransson på Broliden och Karl Pettersson på Liasvedjan var kardmakare. Det var stor efterfrågan på kardor då, så de hade mycket att göra.

Själv började jag gå omkring och göra dagsverken i gårdarna häruppe, och det höll jag på med i många år, men jag fick naturligtvis hjälpa till hemma på gården också. Jag var mycket hos Gotth. Berglund i Nygården, men det mesta ja har gjort är nog hos Bertil Gustavsson i Lid, när dom höll på med odling.

På den tiden fick man maten där man var och dagsverkade. Man skulle vara på stället kl.7 på morronen och på sommaren höll man på till kl. 8 på kvällen. Sedan skulle man då ha lite mat på stället där man var, så jag var aldrig hemma förrän vid 9-tiden på kvällen. När man sedan skulle upp och börja kl. 7 på morron igen så blev det inte mycket fritid.

När man odlade så var det först att vända upp en torva och sedan var det att bryta och plocka upp sten ett spadtag därunder. Vi hade ju också en "jätte" (stenkran) som vi tog upp de största stenarna med. Då fick man lov att ha en "vänneträsko" på ena foten, den hade man att sätta spaden emot när man vände upp torvan och spettet emot när man bröt upp sten. Det var en extra kraftig träsko, formad som en stock framtill, som höll att sätta spettet och spaden emot.

Jag tror att jag har en sådan träsko bevarad ännu idag.

Potatisdagsverken betalades inte mer än 1:50 eller 1:75 för, men annars gick jag aldrig under 2 kr. sedan höjdes det till 2:50 och 3 kr. men sedan tror jag aldrig att jag hade mera.

Jag har också varit mycket i Tormestorp och arbetat vid sågen. På den tiden var det ett såg där, som drevs med vattenkraft och då fick man passa på att såga när det fanns tillgång på vatten. Det var ju mest efter snösmältningen och då sågade man både dag och natt.

Från början, troligen från mitten av 1800-talet, hade det varit ett litet såg i Tormestorp där man bara kunde såga "kardvirke" (tunna bräder som användes vid tillverkningen av kardor). Men när Edvard Gustafsson var ägare till Tormestorp byggde han om sågen så att man också kunde såga längre virke och sedan kunde man såga vad virke som helst åt bönderna uppe i den delen av Gällstad.

Sågklingan drevs som sagt av vattenkraft, men sågbänken som stocken låg på fick man dra fram med en vev. Sedan fick man också dra den tillbaka på samma sätt och det var mycket tungt och arbetsamt.

Samma vattenhjul som drev sågen kunde också driva en mindre kvarn där man malde kreatursfoder. Det var ett par stenar och den ena av stenarna användes nu som trädgårdsbord i Tormestorp.

Så fanns där också en spånhyvel som drogs av ett särskilt vattenhjul lite nedanför sågen. Under spånhyveln skulle man sitta och plocka undan stickorna, där var det trångt om utrymmet och det kunde bära till att man kunde få en spånsticka i huvudet ibland.

Vi fick elektrisk kraft häruppe 1923, då ordnade de med att sågbänken drevs med elektricitet, men sågklingan drevs med vattenkraft ända fram på 1930-talet. Det byggdes många lagårdar häruppåt då och det var väldig fart på sågningen. Senare sattes det upp ett helt eldrivet sågverk på andra sidan vägen och de gamla anläggningarna revs ned. Dammen höll på att växa igen, men nu har man rensat upp den och man har lite fåglar där, en del gäss och änder.

En skjutbana fanns det också förr vid Tormestorp, den låg lite norr om gården och där fanns också en skyttepaviljong. Där sköts i många år och det var mest

Marbäcksbör som var i ledningen för föreningen. Men den nya vägen som var färdig 1936 satte stopp för skjutningen för den gick rätt igenom skottlinjen.

Jag har också varit med och skjutit där och i yngre år så markerade jag mycket. Någon betalning för detta var det inte råga om, för det var många pojkar som gärna ville markera. Men vi hade inga hisstavlor i markörgruppen, så det måste göras uppehåll i skjutningen medan man var uppe och klistrade tavlan. Sedan fick man göra ett särskilt tecken med markörspaden när det var klart för skjutning igen och då fick man ta skydd nere i gruppen.

I skyttepaviljongen var det ofta dans och lite andra tillställningar. På hösten efter sista prisskjutningen brukade det vara en lite "hippa" med prisutdelning.

På hösten 1938 brann paviljongen ned, av vad orsak vet man inte, men det kan väl tänkas att det varit någon rökare som varit ovarsam med elden. Det skulle väl vara en liten utredning efter branden, men det var ingen som visste något, så det var ingenting att göra åt det.

Förr var det gott om laxöring i kanalen nedanför dammarna och kräftor var det också väldigt gott om, det kunde hända att håvarna var fulla när man drog upp dem. Jag tog många kräftor och for till stan och sålde. Men jag stod ju inte på torget och sålde dem. Jag hade några som jag levererade till, bl.a. apotekare Thavenius och gamle rådman Ljungström. Jag tycker att jag minns att jag fick 50 öre tjoget för dem. Sedan arrenderades kräftmarkerna bort, det blev sämre och sämre med kräfttillgången och slutligen försvann den helt.

Vi hade i regel 4 kor, e ungnöt och häst här på gården. Tröskverket körde vi med hästvandring, men höstrågen skulle alltid präglatröskas, för det blev bättre hackelse till hästen då, sades det, när inte halmen blev bruten och även hackelseverket körde vi med hästvandringen.

När det gällde att få malet så åkte vi till Kvarnfallet eller till Tokared i Strängsered och när vi skulle mala vete och råg så körde vi till Vist kvarn. Där gick det så fort att få malet, så där behövde man inte vänta alls. Länge.

Innan den nya vägen blev byggd så hade vi väldigt dålig väg och på somrarna var det en väldig massa lén eller grindar. Bönderna hade ofta smala skiften, det var ju ett lé mellan varje skifte och om man åkte med häst så var det inte lönt att sätta sej på och åka mellan varje lé.

Men när vi fick busstrafik omkring 1934 så fick ju léna försvinna. Bussen gick mellan Vegby och Ulricehamn, det var en sådan där kombinerad buss där halva bussen var lastflak och halva var passagerarutrymme.

Det var Georg Pettersson, postbärens pojk i Boarp, som körde bussen. På den tiden åkte folk buss, ibland kunde det vara fullt ”som packad sill” inne i den lilla hytten.

På vintern fick byalagen sköta snöplogningen. Vi Övergårdsbönder skulle ploga vägen från Tormestorp och hit fram till vägskälet, men så hade vi den här moa-hålan och den var alltid full med snö och det var jobbigt. Moa-hålan hade fått sitt namn efter det alltför fina grus som var på vägen, väga-moen sätter sig aldrig som riktigt grus.

Det var en vanlig tröplog som sattes ihop och kördes efter två hästar, det var svårt att hålla rak kurs och vi fick också skotta mycket med skyffel. Jag vet ibland när komminister Svennungsson i Grönahög skulle hit och predika i Påbo kapell som hade byggts 1921. Då kunde jag få gå ned till moa-hålan som var full med snö och ordna med så att han kunde köra på åkern bredvid istället. Det brukade vara Högabergsbönderna som skjutsade honom, det var många pass där det samlades snö och kunde ofta bli en besvärlig resa. På somrarna hände det att han cyklade hit när han skulle hit och hålla tjänst.

Innan vi fick kapellet i Påbo så fick man åka till kyrkan i Gällstad och det blev inte så ofta. Jag skjutsade Artur Berglund till julottan i Gällstad en gång och då fick vi resa väldigt tidigt, för på den tiden började julottan kl. 6 på morronen. Innan den nya vägen mellan Ulricehamn och Grönahög kom till, strax efter sekelskiftet, så fick Grönahögsborna köra härförbi, över Broliden och Hägnaliderna.

”Lure-Petter” på Lurevrå

En bit ovanför Tormestorp, alldeles på gränsen till Övergårdens skog, låg förr en backstuga som kallades ”Lurevrå”. Där bodde en gubbe som kallades ”Lure-Petter” och jag tror att han även hade en ko, för det syns spår däruppe av att ha varit uppodlad eller uppräjd mark, även inne i Övergårdens skog. ”Lure-Petter” gick borta på dagsverken, men han besvärades i sitt arbete av att han hade ett svårt bråck. När han t.ex. skulle slå med lie, så kunde han inte göra så många slag med lien innan han måste stanna upp och trycka in sitt bråck...

Om det var något arbete som var krångligt och besvärligt brukade han säga: ”Dä va ett djädra snarje”. Därav blev ett uttryck som länge har bevarats när det gällde något besvärligt: ”Dä va ett djädra snarje, sa Lure-Petter”.

Han gick länge med sitt svåra bråck, men till slut fick han ändå komma iväg till Borås lasarett för att opereras. Men han kom aldrig med livet tillbaka, han dog nere på lasarettet omkring sekelskiftet. Det syns ännu var hans stuga stått, resterna efter spismuren syns tydligt.

(Enligt husförhörslängden hette ”Lure-Petter” Peter Andreas Johansson och var född i Gällstad 1831. Han var gift och hans hustru Lovisa Matilda var född 1831 i Marbäck. De hade tre söner och en dotter födda mellan 1860 och 1869. En av sönerna dog vid tre års ålder. Hustrun dog redan 1874 och barnen lämnade hemmet vid 14-16 års ålder. Dottern som var yngst flyttade hemifrån 883 och de sista 17 åren bodde ”Lure-Petter” ensam i sin stuga. Han dog i februari 1900. S.H:s anm.)

Alli berättar: Jag är också född i Strängsered, men redan 1909, när jag bara var en månad gammal flyttade mina föräldrar till Påbo Storegården. Min far hette Frans Johan Edberg och mor hette Ada Italia. Far hade lärt till bleckslagare hos en som hette Lindgren i Rosenlund, nedåt Ulricehamn och han ägnade sig först åt bleckslageri i Strängsered. Vi flyttade först till den gården i Påbo Storegård som Filip och Göta Svenningsson nu har, men redan efter tre år sålde far den och köpte en mindre gård, närmare skolan. Detta gjorde han för att han skulle ha tid att ägna sig mera åt bleckslageriet som han tyckte var mera lönsamt på den tiden.

Far hade lite bleckslageriverksamhet ihop med Manne Haglund och de sålde en del till Åhlén & Holm och även en del andra firmor. Men far gjorde en del även för egen räkning och han reste själv ut och sålde sina varor bårtåt Jönköpingshället. Det var inte så många maskiner som användes vid blecktillverkningen på den tiden, men några måste de ju ha. Dom tillverkade bunkar och hinkar och lite av varje, men på sista tiden gjorde de mycket trattar, durkslag och mjölksilar.

Mina bröder Erik och Gunnar hjälpte också till med bleckslageriet.

Jag gick i småskolan för Edla Arell och i folkskolan för Olivia Ohlsson, vi var bara fem barn i vår klass och jag var den enda tösen.

Jag gick och läste för kyrkoheder Johnsson i Gällstad yrvädersvintern 1824, vi var 46 läsbarn från början, men en flicka dog under tiden. Jag hade nära till skolan, men så blev det så mycket längre väg när jag skulle gå och läsa. Det var före den nya vägens tillkomst och det var besvärligt på vintern många gånger, när det var mycket snö.

Bleckslageriet hade gått rätt så bra till en början, men det blev så småningom alltför många bleckslagare, priserna rasade och det blev dåliga tider för alla. Far slutade med bleckslageriet och tog en stickmaskin från Haux i Ulricehamn. Han stickade trikå, först åt Haux och sedan åt Hulin i Vegby. På vintern drog han arbetet på en kälke och på sommaren i en barnvagn, först till Ulricehamn och senare till Vegby. Så småningom skaffade han sig en cykel som han körde arbetet på.

Jag tog också en stickmaskin och först stickade jag trikå åt Korpebo i Marbäck. Sedan stickade jag också damstrumpor på en 12:a. Det skulle se ut som en söm därbak på strumporna, så när jag stickade skaften i rundvarv fick jag göra hoptag i ena sidan. Sedan fick jag ta ned skaftet och trä upp det igen så att hoptagningen kom bak vid hälen och det skulle se ut som en söm därbak. Det var ett mycket tråkigt och påfrestande arbete att sticka damstrumpor på en 12:a, men jag hade goda ögon, så det gick.

Sedan hade jag en maskin och stickade åt K.W. Karlsson i Rånnaväg och då var det fråga om att sticka koftor och jumprar. Till en början fick jag lov att sy plaggen också och allt var handsöm utom en enda söm som syddes på maskin. Till en början skulle det inte alls skäras i plaggen, men det ändrades efter hand, så att man skar lite i bitarna och då fick jag lämna hem arbetet osytt.

Till en början stickade jag på en 9:a, men sedan fick jag en 5:a, det blev ju lite bättre och jag stickade stora plagg på den maskinen också. Till en början fick jag spola garnet själv, men senare fick jag garnet spolat och då körde de ut med arbetet till mej också. Förr kunde man ju frakta det själv till fabriken och det kunde ha sina besvär. Innan jag fick garnet spolat från fabriken så hjälpte Allan mej att spola emellanåt.

Far slutade senare med stickningen och ägnade sig åt skötseln av sin gård. Han

var född 1877 och dog 1964.

Jag höll på länge med stickningen, men på senare tid blev det allt sämre med arbetstillgången, så jag slutade helt 1967.

Förr hade vi många luffare här uppe i Påbo. Jag minns en gång när vi var små, så kom det in fyra stycken på en gång hemma hos oss. Far var inte hemma och dom kom bara in och satte sig på en soffa. Mor visste väl inte vad hon skulle ta sig till, men hon satte på några kastruller och en gryta på spisen och så satte hon fram tallrikar runt hela bordet. Sedan sade hon: ”Nu kommer karlarna snart hem” och rätt vad det var så knallade luffarna iväg. Det är ett minne som jag aldrig glömmer.

Här berättar Allan, att när de bodde i Gullered så kom det en gång nio luffare samtidigt och ville ha logi. Far lovade att fyra av dem skulle få ligga över natt i ”foregången” i ladugården. De andra fem fick fortsätta till gästgivaregården i Strängsered, men det tyckte de inte om. En del luffare som gick var arga och det var ett fasa liv med alla de luffare som gick häruppe.

En klok gumma hade vi häruppe och det var ”Lotta på Liaseera”, hon var kodoktor och hon satte ihop sina doser. Hon hette Charlotta Pettersson och hon var väldigt säkra att bota kor. Det var Ivar Karlssons mor, han som senare bodde i Rånnaväg.

Om man hade en ko som blev sjuk så fick man gå till Liasvedjan till Lotta och söka för kon. Då gick Lotta in i ett litet kyffe och stängde dörren om sig, för man fick ju inte se vad hon rörde ihop. Det var en sjukdom som korna fick och som kallades ”olén” som Lotta var specialist på att bota.

Allan Johansson, Påbo
22/8 1903 – 2/4 1995

Alli Johansson, Påbo
15/2 1909 – 11/5 2001